

Kangasalan kirkonkylä 1980-luvulla.

KANGASALAN KUNNANTALOT

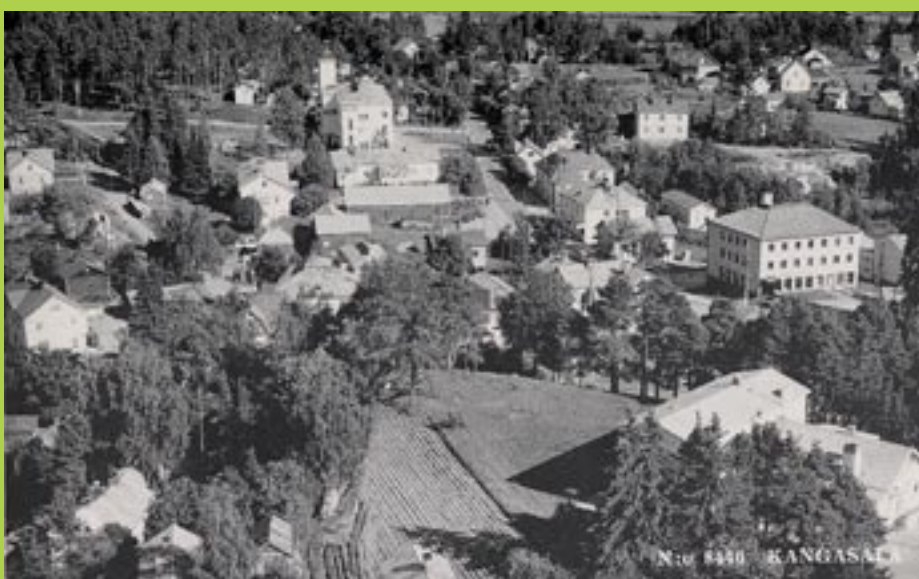

Kangasalan Kirkonkylää Tapulinmäeltä 1910-luvulla. Tietyvästi vanhin säilynyt Kangasalaa kuvaava valokuva.

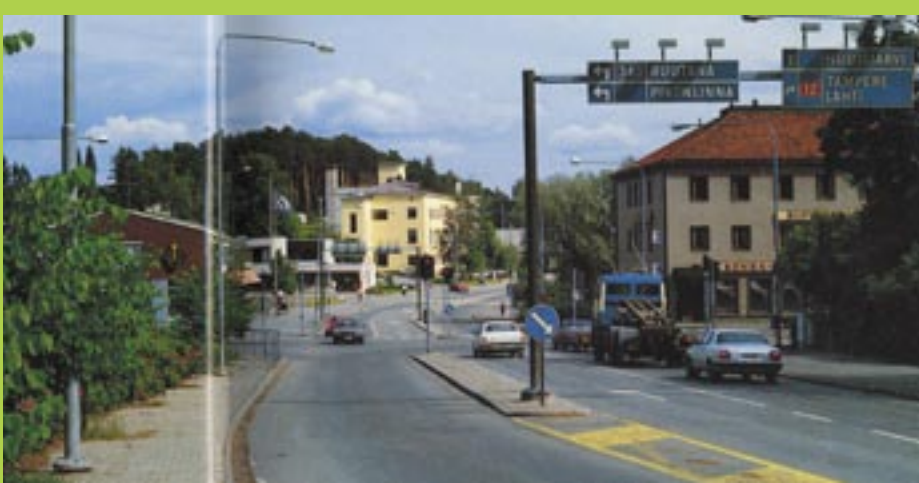

Kirkonkylä kuvattuna kirkkornista 1930-luvulla. Nykyisen valtion virastotalon paikalla on vielä lääkärin asunto ja kulkutautisairaala.

Kunnalliset toiminnot laajenivat sotien jälkeen väkiluvun kasvaessa ja vaurauden lisääntyessä. Niin Kangasalle kuin Sahalahdellekin rakennettiin valtavasti, keskustat saivat uuden ilmeen. 1960-70 -luvuilta ovat peräisin niin kunnanvirastona toimiva entinen terveyskeskus, Säästökeskus, Valtion virastotalo kuin Sahalahden kunnantalokin.

Kirkonkylä 1950-luvulla.

Kirkonkylä 1980-luvulla.

Kangasalan ja Sahalahden kirkonkylien ilme on muuttunut huomattavasti sitten 1900-luvun alun. Kunnantalojen historia heijastelee kuntien kehityksen historiaa. Kunnan- ja kaupungintaloja alettiin rakentaa eri puolilla maata 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Kunta vahvistui instituutiona ja oli tärkeää, että valtaa edustava talo oli komea.

Maaseutukunnissa hallinto perustui vuoteen 1865 asti seurakunnalliseen jakoon. Kunnan ja seurakunnan erkaantuessa kuntakokouksia järjestettiin tuvissa, vuokratuissa rakennuksissa ja kansakouluissa. Kokouspaikat vaihtuivat yhtenäsen sen mukaan, kuka pyysi vähiten vuokraa. Sahalahdella kokoonnuttiin 1870-luvulle saakka Simo Kottilan talossa Paatialassa, vuokra oli 6mk per vuosi.

Alkuaikoina äänioikeutettujen osuus oli pieni, mutta se laajeni vähitellen kunnallisten maksujen ja verojen myötä. Kunnallislautakunnan tehtäviin kuului aluksi vaivaishoidon kaitseminen, lainajyvästön tarkastus, rokotuksen järjestäminen, kestikievareitten hinnoittelu ja taksojen määrittely. Tehtävien kasaantuessa hallinto eriytyi ja vuosisadan vaihteessa eri elimiä oli 11, mm. vaivaishoitohallitus, kirjaston johtokunta ja viisi kansakoulun johtokuntaa.

Aluksi kokoukset pidettiin Ala-Tarpilan talossa. Vuonna 1878 otettiin kokouspaikaksi kunnantupa, joka oli oikeastaan rakennettu ruumiinavaushuoneeksi (kartta alla). "Pitäjäntuvan" hoitajana toimi Emma Syrjä, joka asuikin samassa talossa.

Vuoden 1907 alussa kuntakokoukset siirrettiin Pirtille. Valtuusto perustettiin v. 1916 ja v. 1918 ensimmäiset yleiseen äänioikeuteen perustuvat kunnallisvaalit.

Kunnan hallinnon palveluksessa oli v.1918 vain kunnankirjuri Väinö Pälli, joka hoiti samalla pankinjohtajan tehtäviä. Hänelle otettiin kunnantoihmistoon avuksi kanslia-apulainen. Vähitellen hallinto kehittyi ja tarvittiin parempia toimitiloja.

Palvelukunta-ajatuksen mukaisesti kunnantalolla oli monta käytännön tehtävää: samassa rakennuksessa saattoi toimia palokunta, lääkäri, sairaanhoito, puhelinkeskus ja pankki. Olipa taloissa vielä asuntojakin. Kuntatalolla oli myös tärkeä sosiaalinen merkitys.

EUROOPAN RAKENNUSPERINTÖPÄIVÄT KANGASALLA 2009

KUNNANTALOT JA KAUPUNGINTALOT

KUNNANTALO

Valmistuessaan taloa pidettiin liian hienona ja suurena. Kunnanviraston lisäksi talossa oli mm. palopäällikön asunto, tilat paloautoille ja kunnanlääkäriin asunto sekä vastaanottotilat (vielä 1970-luvun alussa).

Paloautot valmiustilassa kunnantalon paloaseman ulkopuolella. Toinen vasemmalta on palopäällikkö Gunnar Lindqvist.

1920-luvulla nykyisen valtionvirastotalon ja kunnantalon välissä sijaitti kunnantalon kuulunut saunarakennus.

Ellen Kustaava Salminen Riun Palttalasta toimi kunnan kirjainpitäjänä ja veronkantajana. Hän keräsi talvisin naapuritaloista verot ja toi ne potkukelkalla Vesijärven jään yli kunnanvirastolle.

Kangasalan kunnanvaltuusto kokoontui ensimmäiset vuotensa Pirtissä, joka toimintojen laajetessa uhkasi jäädä riittämättömäksi kunnallishallinnon tarpeisiin. Tilannetta helpotti 1921 kunnalle ostettu Kirkko-Aakkulan talo, joka toimi kunnantoimistona. Oma kunnantaloa silti kaivattiin.

Vuonna 1928 valtuusto jätti asian kunnallislautakunnan valmisteltavaksi, mutta hanke raukesi hintakysymyksiin. Sitten tulivat pulavuodet. Syksyllä 1936 asia otettiin uudelleen esiin, ja valtuusto asetti toimikunnan asiaa valmistelemaan.

Toimikunta otti työnsä vakavasti. Se tutustui uusiin alan saavutuksiin Suomessa. Kunnantoi-
mistoon päätettiin liittää myös paloasema. Tämä sai palopäällikkö Jalmari Meurmanin kavahtamaan, olihan V.P.K juuri hankkinut uuden huoneiston ja nyt näkyi astuttavan vapaapalokunnan varpaille. Hankkeen puolustajat vetosivat siihen, että uuden palolain mukaan kunnan oli järjestettävä palosuojelu pysyvästi.

Vuonna 1938 hyväksyttiin arkkitehti Arvo Eräsen piirustukset ja työt pääsivät alkuun. Urakoitsijana oli tamperelainen Tähtinen&Sola Oy. Sähkötyöt urakoi pitäjäläinen Lauri Hast.

Liki kaksi miljoonaa markkaa maksanut talo valmistui vuoden 1938 lopulla, ja ensimmäinen istunto voitiin pitää siellä lauantaina 17.12.1938.

Vuonna 1995 kunnantalon julkisivut peruskorjattiin ja samalla uudistettiin piha. Kymmenen vuotta myöhemmin oli vuorossa IV-korjaus.

Kunnanhallituksen kokoushuone.

Kertoman mukaan talosta piirrettiin vain kadun puolen julkisivu ja muut julkisivut tehtiin työmaalla näppituntumalla.

KONTULA

Kontula vihittiin 1920. Rakennus oli tuolloin katettu päreillä, ainoastaan sisäänkäyntiveranjan katteena oli pelti.

1930-luvulla Kontula sai peiterimalaudoituksen.

Putkana toiminut lisäsiipi rakennettiin 1961. Saunasiipi puolestaan rakennettiin vuonna 1972 Lauri Rannan piirustusten mukaan.

Kontula oli tärkeä sosiaalisen ja kulttuurisen elämän keskus, jossa järjestettiin jatkuvasti erilaisia urheilutapahtumia ja juhlia.

Ensimmäisen aloitteen kokous- ja seuratalon saamiseksi Sahalahdelle teki paikallinen raittiusseura Sulku II ry 1920-luvulla. Mantaalikunta teki päätöksen talon rakentamisesta vuonna 1921, ja hanketta varten nimettiin erityinen rakennustoimikunta.

Hanke kuitenkin lykkääntyi ilmeisesti rakennuspiirustusten puuttumisen vuoksi. Rakennuspiirustukset, työselitys ja kustannusarvio teetettiin lopulta tamperelaisella rakennusmestari Evert Talvialla.

Rakennustoimikunta valitsi työn urakoitsijaksi Väinö E. Rantasen 155 000 markan tarjouksella. Työhön päästiin toukokuussa 1925. Kontulan seinähirsiä veistämään tuli Kylmäkoskelta saakka taitavia kirvesmiehiä, ja työ eteni kiitettävää vauhtia. Rakennuksen lopulliseksi hinnaksi muodostui 425 000 markkaa.

Kontula-nimestä kertovat kuulleensa sekä Kalevi Vierikka että Niilo Mäkinen, että nimikokouksessa ei syntynyt yksimielisyyttä ja aikaa kului. Martti Haapaniemi oli noussut ylös, lähtenyt pois ja ovella mennessään huutanut: "Olkoon minun puolestani vaikka Kontula!" Tapahtumien kulkua ei ole pystytty varmistamaan, mutta Kontula tuli kuin tulikin uudelle rakennukselle nimeksi. Martti Haapaniemen kotitalon mailla oli siihen aikaan Kontula-niminen mäkitupa-asunto.

Vuoteen 1944 saakka Kontula toimi suojeluskuntatalona. Sen lisäksi siellä oli puhelinkeskus ja elokuvateatteri, poliisi, pankki ja lääkäri. Kunta oli Kontulassa vuokralaisena, tiloissa oli valtuustosali ja kunnan toimisto. Yläkerrassa oli myös asunto.

Suojeluskuntatyön lakattua Kontula palautui mantaalikunnalle vuoden 1944 lopussa. Neljätoista vuotta myöhemmin perustettiin Kontula-säätiö, joka sai rakennuksen irtaimistoinen mantaalikunnalta lahjaksi. Kunta jäi Kontulan vuokralaiseksi ja pysyi vuokralaisena aina vuoteen 1974, jolloin uusi terveysasema-kunnantoinimisto valmistui.

Vuonna 1982 Kontula siirtyi Sahalahden kunnan omistukseen. Tuolloin toteutettiin talkoovoimin mittava remontti. Vuonna 1992 päästiin juhlimaan peruskorjatussa salissa itsenäisyysjuhlia. Kangasalan kunnan omistukseen Kontula siirtyi 2005 kuntaliitoksen yhteydessä. Se on edelleen varsin suosittu juhlatila.

KUNNANVIRASTO 2

Kangasalan terveystalo on rakennettu vuonna 1949. Laajennuksen yhteydessä katto muutettiin tasakatoksi.

Lääkäreiden asunnoissa toimii nykyään päiväkotia. Alunperin päiväkodin tilat oli sijoitettu uuden terveystalon kellarikerrokseen.

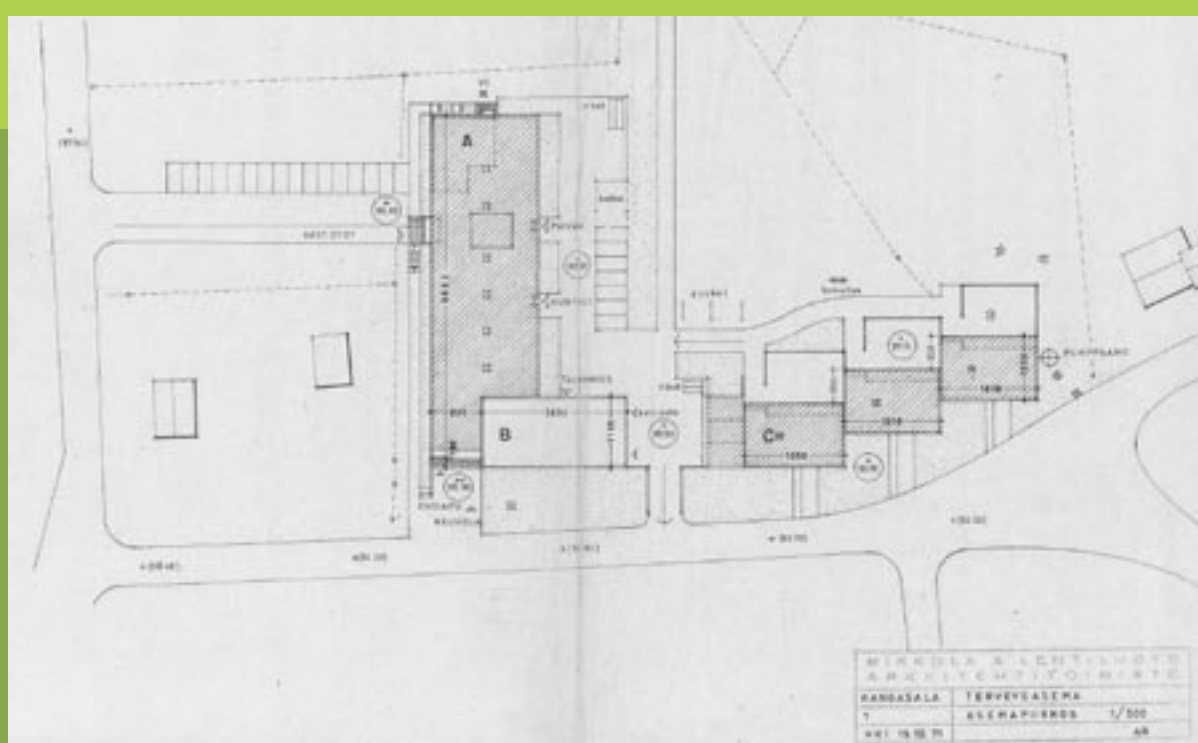

Kunnanvirasto on tyyliään puhtas 70-lukulainen.

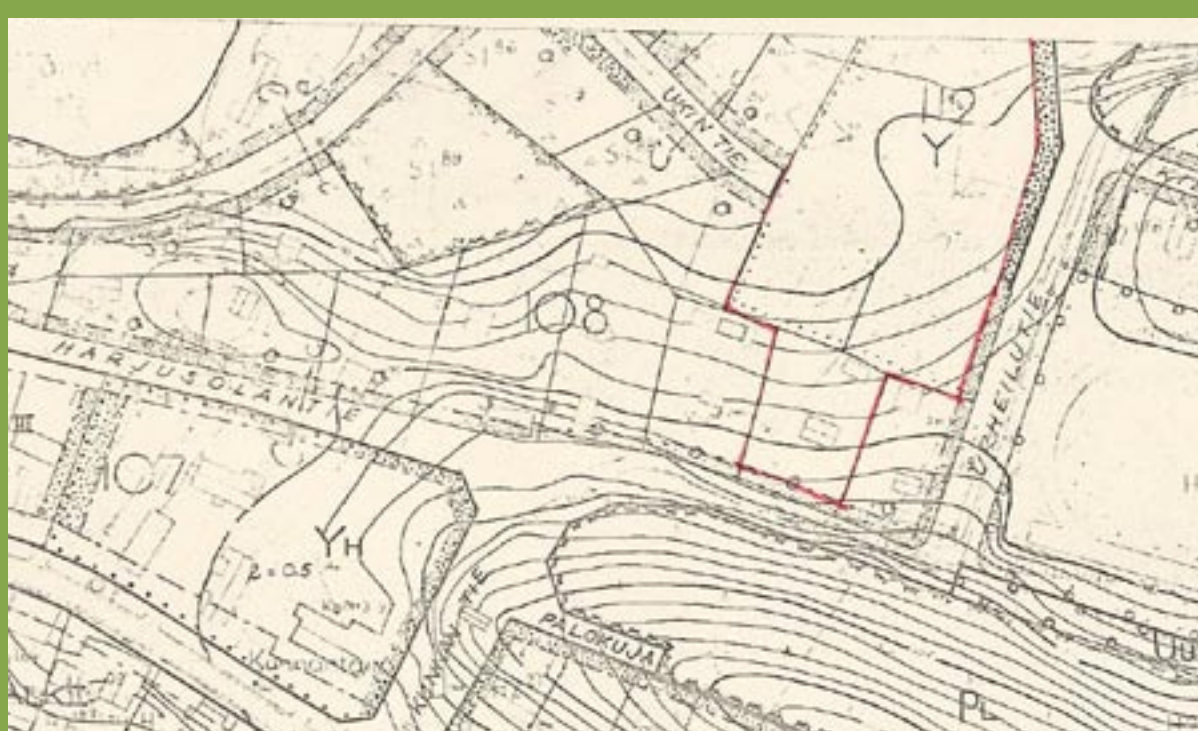
Kunnanviraston vanhin osa on vuonna 1949 rakennettu kolmikerroksinen terveystalo Urheilutien varrella. Varoja hankki innokkaasti Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kangasalan osasto, ja rahaa saatiin myös ruotsalaisilta kummikunnilta. Kaiken kaikkiaan talon kustannusarvio oli 12 miljoonaa. Kireä taloustilanne siirsi rakentamisen alkua mutta lopulta uudet vastaanottotilat, kaksi asuntoa ja ambulanssitallit valmistuivat kuntalaisten käyttöön. Rakennus oli siro, vaalea ja harjakattoinen.

Myöhemmin v. 1972 uuden kansanterveystalain myötä terveystaloa laajennettiin reippaasti uudella terveystalolla, päiväkodilla ja lääkäreiden asunnoilla. Suunnittelijana oli arkkitehtitoimisto Mikkola ja Lehtiluoto Helsingistä. Talo toimintoinen vuokrattiin erityisesti sitä varten perustetun kuntainliiton käyttöön. Se oli kuitenkin jo valmistuessaan liian pieni varsinkin vuodeosaston osalta. Niinpä uusi terveystalo valmistui 1984 Kuohunlahden rannalle.

Vanha terveystalo muutettiin toimistotiloiksi ja kunnanvirasto sai sen käyttöönsä vuonna 1986. Vanhimmassa osassa toimii tätä nykyä sosiaalitoimisto, terveystaloksen tiloissa ovat kunnan tekniset palvelut. Lääkäreiden asuintoimintoihin rivitaloon muutti päiväkotia.

Asemapiirros.

Asemakaavaote 40-luvulta. Tontin paikka on merkitty punaisella.

Kuva säästöpankkiajalta. Säästöpankki toimi Pirtillä 1915-1932.

NUORISOSEURANTALO PIRTTI

Ovi v. 1978. Alunperin portaikko on ollut monumentaalisen leveä ja yläpuolella on ollut yhtä leveä parveke. 1970-luvulla portaikko on ollut pienempi. Nykyään sisäänkäynnin portaikko ja luiska ovat pääoven sivuilta.

Nuorisoseurantalo Pirtti on valmistunut v. 1906. Kuntakokoukset siirrettiin vuoden 1907 alussa kunnantuvalta Pirtille. Myös Kangasalan kunnanvaltuusto, joka perustettiin v. 1916, kokoontui ensimmäiset vuotensa siellä.

Pirtillä oli näyttämön ja kokoontumistilojen lisäksi seuran ylläpitämä lukusali sekä kunnan 1400 nidettä käsittävä lainakirjasto sekä Kangasalan raittiusseuran pienempi lainakirjasto, joita hoiti puuseppä K. Koski. Kirjasto muutti Pirtille kirkon sakastista. Pirtiltä kirjasto siirtyi uuden kansakoulun tiloihin sen valmistuttua v. 1935.

Pirtissä on toiminut kunnallishallinto, kirjasto ja säästöpankki. Rakennus on ollut myös tilapäisenä elokuvateatterina, juhlanäyttämönä, urheilutilana ja kärkeäsalina. Sota-aikana rakennus palveli maanpuolustustarkoituksessa.

Vuosien saatossa sisäänkäyntiä on muuteltu. Alunperin portaikko on ollut monumentaalisen leveä ja yläpuolella on ollut yhtä leveä parveke. 1970-luvulla portaikko on ollut pienempi. Nykyään sisäänkäynnin portaikko ja luiska ovat pääoven sivuilta. Alkuaikoina rakennus oli punainen, nykyään keltainen.

Pirtti on edelleen Kangasalan Nuorisoseuran omistuksessa. Pihapiirin ulkorakennus on purettu vuonna 1963.

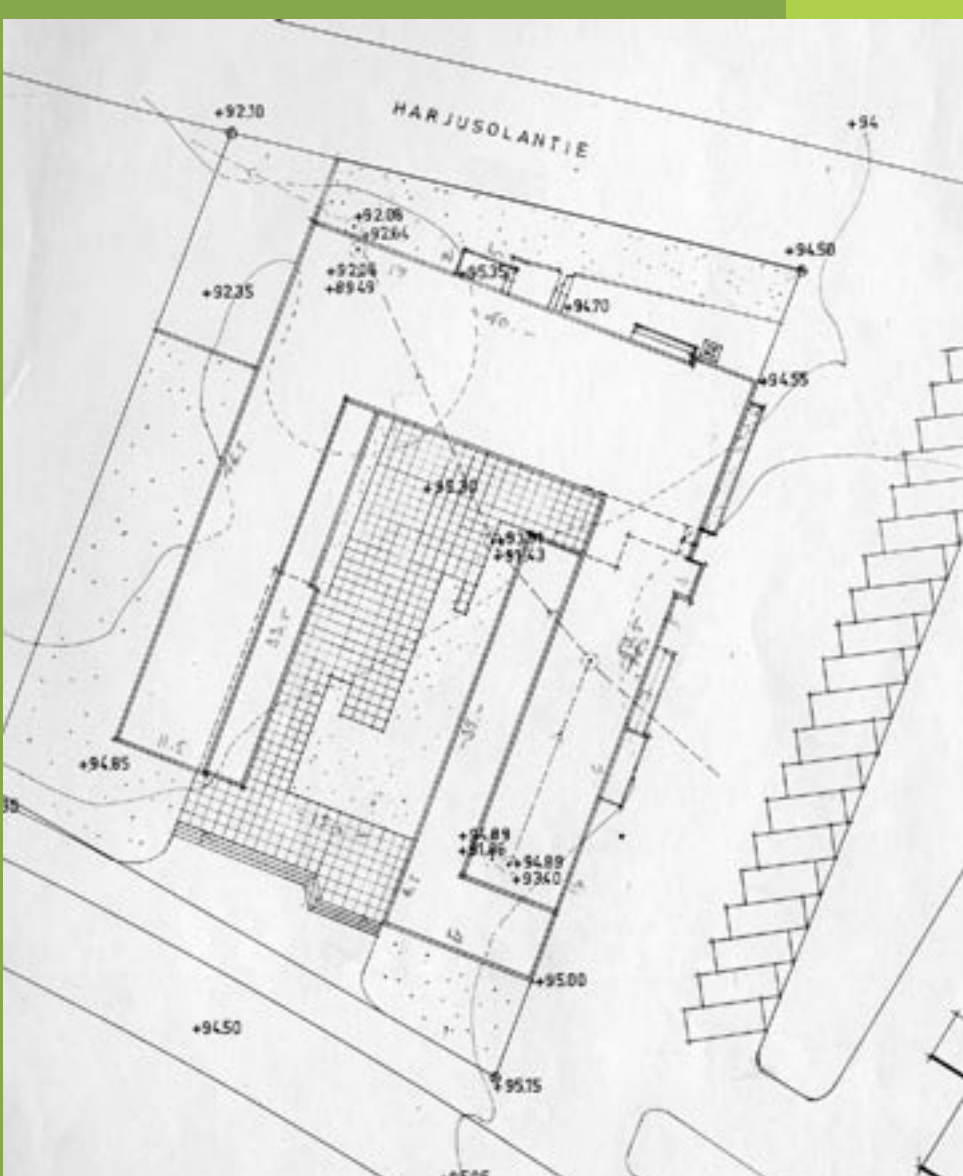

Valtion virastotalon sisäpiha on aukiomainen. Rakennus edustaa 1960-luvun elementtirakentamista.

VALTION VIRASTOTALO

Keskusta 1960-70 -lukujen vaihteessa kun valtion virastotalo on juuri valmistunut.

Asemapiirros v.1966.

Senaatti-kiinteistöt myi virastotalon Kangasalan kunnalle vuonna 2007. Rakennuksessa toimii tällä hetkellä poliisi, posti, sosiaalitoimisto, ulosotto sekä koulutoimisto.

Virastotalon paikalla sijaitsivat aikaisemmin kunnanlääkäriin talona ja kulkutautisairaala-
na toiminut Herttualan Kirkko-Aakkulan talo,
sekä Kirkko-Aakkula I, joka 1920-luvulla kun-
nan omistukseen päädyttyään toimi myös
kunnantoinimistona ja kunnaneläinlääkäriin
asuntona. Molemmat rakennukset purettiin
1960-luvulla.

Kunnan postitoimisto avattiin v. 1886 alus-
sa. Se sijaitsi kansakoululla, postinhoitajana
opettaja Nikodemus Takanen. Vuonna 1912
Kangasala sai postitalon Ruutanantieltä, jos-
ta postitoimisto siirtyi uuteen virastotaloon v.
1968.

Kangasalla oli vuoteen 1960 saakka vain
neljä poliisia, eli maalaiskylän miehitys. Pie-
nen miehityksen lisäksi ongelmana oli tilojen
puute. Käytössä oli vain 1920-luvulla raken-
nettu pieni putka, joka tuskin kelpasi siihen
tarkoitukseen. Kun vankien kuljetus tuli poliis-
iin tehtäväksi vuoden 1951 alussa, kärjisi-
tyi tilanne vielä. Tutkimushuonetta kaivattiin
myös kuulusteluja varten, nehan olisi pidet-
tävä kylmässä ja pimeässä putkassa. Kunta
tuki poliisitalon hankkimista ja tarjosi valtiolle
tonttia Ukintien ja Urheilutien kulmasta.

Vuonna 1966 päästiin asiassa eteenpäin, kun
valtion seuraavan vuoden budjettiin otettiin
rakennusmääräraha. Talvella 1967 virasto-
talon rakennustyöt aloitettiin, ja toukokuussa
1968 uusi talo voitiin ottaa käyttöön. Poliisin
lisäksi sinne sijoituivat posti, työasiamies ja
verotoimisto. Rakennuksen on suunnitellut
arkkitehti Pentti Kauppila.

Verovirasto.

SAHALAHDEN KUNNANTALO

KOy Sahalahden Vuokratalo valmistui Sahalahden kirkonkylään vuonna 1974. Kunnanviraston lisäksi talon alakerrassa toimivat aluksi apteekki ja terveysasema. Viisi vuotta myöhemmin sen viereen valmistui Sahalahden liikekeskus, johon sijoittui lisää palveluita.

Kunnanvirasto on rakennettu osin kiinni asuin-kerrostaloon ja tällä hetkellä siellä toimii myös päiväkotii Ilolan ryhmis. Sahalahden ja Kangasalan yhdistyttyä 2005 Sahalahden kunnanvirasto on toiminut sivutoimipisteenä.

Sahalahden kunnanvirasto 1970-luvulla (kuva yllä) ja v. 2009 (kuva alla).

SÄÄSTÖKESKUS

Kiinteistö Oy Säästökeskus rakennettiin keskustan liike- ja toimistotilaksi vuonna 1974. Tilat tehtiin kolmeen kerrokseen siten, että yläkertaan muutti kipeästi lisätiloja tarvinnut Kangasalan kirjasto, maantaso muodostui liikehuoneistoiksi ja kellariin tuli kunnan tiloja, mm. valtuustosali.

Valtuustosali on parhaillaan saneerauksen alla, samoin kirjastoon tehdään laajennusta. Muutoin Säästökeskus on pysynyt pieniä korjauksia lukuun ottamatta alkuperäisessä kunnossa.

Ote kellarin pohjapiirroksesta 1974.

Säästökeskuksen julkisivua, sisäänkäynti ja valtuustosali.

